

Descrierea CIP a bibliotecii Naționale a României  
FAULKNER, WILLIAM

Iscoadă în țărână / William Faulkner; trad.: Anca Peiu. -  
București: Editura RAO, 2011

ISBN 978-606-609-007-0

I. Peiu, Anca (trad.)

821.111(73)-31=135.1

Editura RAO  
Grupul Editorial RAO  
Str. Turda nr. 117-119, București, ROMÂNIA  
www.raobooks.com  
www.rao.ro

WILLIAM FAULKNER  
*Intruder in the Dust*

© Copyright 1948 by Random House, Inc.  
Copyright reînnoit 1975 by Jill Faulker Summers  
Această ediție a fost publicată prin înțelegere cu Random House,  
din cadrul Random House Publishing Group,  
o divizie a Random House, Inc.

© RAO International Publishing Company, 2006,  
pentru versiunea în limba română

2011

ISBN 978-606-609-007-0

## YOKNAPATAWPHA: HARTĂ PENTRU ISCOADE ȘI (NU) PENTRU INTRUȘI

În lumea lui William Faulkner (1897-1962), zisă și Yoknapatawpha, traducătorul (și/sau cititorul străin) rămâne un *intruder*. Cu toate nuanțele acestui cuvânt de pe copertă: straja unui tărâm de necucerit.

Dar nu ne putem da bătuți: dacă nu ne recunoaștem *intruși*, atunci trebuie să ne asumăm îndrăzneala *iscoadei*. Și, cu cât ne apropiem mai tare, să ne așteptăm la și mai multe capcane. Intrat el însuși (ca intrus? ca iscoadă?) pe tărâmul sacrosanct al (propriei) ficțiuni, William Faulkner, „singurul stăpân și proprietar“ („sole owner and proprietor“), procedează întocmai ca Mark Twain (1835-1910), care-și amenința cititorii, de la prima pagină a *Aventurilor lui Huckleberry Finn* (1885):

„Persoanele care încearcă să-i găsească acestei povestiri *vreun temei* vor fi *date în judecată*; persoanele care încearcă să găsească *vreo morală* în ea, vor fi *surghiunite*; persoanele care încearcă să-i găsească *vreo intrigă* vor fi *împușcate*.“

Din ordinul autorului<sup>1</sup>

Ecoul vocii lui Mark Twain este acasă, aici, în Yoknapatawpha. Provocarea încă mai stă în picioare: chiar dacă ne dă în judecată (cine?), tot vom găsi *temeiul* acestei povestiri; chiar dacă ne dă afară din (aceeași fictivă) țară, tot vom găsi *morală* acestei povestiri; chiar dacă

<sup>1</sup> Traducerea și sublinierile îmi aparțin. (AP)

ne împușcă (tot pe noi?), tot găsim *întriga* acestei povestiri – oricât de întortocheate. Important – cum spune Gavin Stevens, avocatul din Jefferson, unchiul lui Chick Mallison – este să nu ne oprim aici; să nu ne dăm bătuți. Există un cod al onoarei – mai ales pentru cititorul străin – care trebuie să treacă de această încercare și să-și merite privilegiul de a fi privit ca *iscoadă*, și nu ca *intrus*.

\*

Povestirea lui William Faulkner din 1948 *se întemeiază* pe tensiunile născute (și întreținute) de intoleranța interracială. Tema aceasta (putem citi *temeiul* – în traducere metaforică) este una dintre cele mai răscolitoare ale literaturii nord-americane (ca și ale literaturii universale, de altfel).

Această carte a mai fost tâlmăcită în românește, în anii '60, când, în Statele Unite ale Americii, lupta pentru drepturile civile ale afro-americanilor – mișcarea propriu-zisă și-a cunoscut intervalul de maximă intensitate între 1955 și 1968 – era în plin avânt. Eroul acelei mișcări, Martin Luther King, jr. (1929–1968), și-a plătit gloria cu propria viață.

Prin urmare, nicidecum întâmplător, ci chiar mai mult decât semnificativ, este faptul că astăzi – când, pentru prima dată în istoria Statelor Unite ale Americii, președintele țării este un afro-american, Barack Obama, un intelectual subtil, absolvent al Universității Harvard – cartea aceasta se reîntoarce la cititorul român, să îl mai provoace o dată și să îl pună pe gânduri. Găsim aici o confirmare a destinului cărții, chiar o *întemeiere* a acestei (re)tălmăcirii, pentru încă o generație de cititori avizați, conștienți că profunzimea mesajului alegoric a câștigat (și) prin trecerea timpului istoric.

\*

*Morala* cărții lui William Faulkner este la fel de impenetrabilă ca *țărâna*. La fel de înșelătoare pentru amatorii de soluții radicale (indiferent de complexitatea conflictelor și de natura tensiunilor), pe cât de înșelătoare este însăși materia(litatea) acestui element, din care

sunt plămădiți și în care se risipesc eroii și mișei, victimele și ucigașii, frații și nefrații.

*Țărâna* (sau faulknerianul *dust*, rezonând în unda obsedantă, din slujba de înmormântare: „dust to dust, ashes to ashes“ – *țărână înăpoi în țărână, cenușă înăpoi în cenușă*) are o carieră solidă în opera lui Faulkner: să ne amintim de romanul *Steaguri în țărână* (*Flags in the Dust*, 1973). De romanul *Pe patul de moarte* (*As I Lay Dying*, 1930). De romanul *Casa cu coloane* (*The Mansion*, 1959).

*Țărâna* le dă și viață, și moarte acestor fantome din Yoknapatawpha. Sartorișii nobilei *cauze pierdute a Vechiului Sud* aristocratic, din cartea *Steaguri în țărână*. Addie Bundren, apriga mamă și învățătoare albă săracă, „poor white trash“, din cartea *Pe patul de moarte* – care moare numai când vrea ea: pentru unii membri ai familiei ei, prea devreme; pentru alții, niciodată, bântuindu-i până în cele mai tainice firide ale celui indestructibil *self* – pradă îndoielii agonice, fără scăpare. Vărul lui Flem Snopes, Mink, „viețarul“ de la Parchman, care moare tot numai când vrea el: adică abia după ce îl lichidează pe Flem, cu un pistol de jucărie. Lui Mink nu i-a mai rămas nimic de care să se teamă: în afară de parșivul pământ. Care te fură pe nesimțite – ca somnul... Aceasta e spaima elementară a țaranului care știe cu cine are de-a face, știe că poate conta numai pe viclenia nesfârșită și pe încăpățânarea țărâni – oglindindu-se veșnic, el însuși, în ele. Precum Narcis privind-se cu nesaț, în oglinda apei.

Mai venerat decât zeii – de către ineficienții eroi din Yoknapatawpha; mai temut decât Judecata de Apoi – de către ucigașii care nu mai au chiar nimic sfânt: pământul le aneantizează toate frământările, tot zbulciumul iluzoriu.

\*

*Țărâna* din această povestire nu e de un singur fel: poate fi țărâna mormântului din cimitirul Bisericii Scoțiene. Acest mormânt desfide însăși ideea de *loc de veci*: prin el, cadavrele fac cu schimbul, astfel că, la fiecărească deshumare, *iscoada* Chick Mallison împreună cu partenerii săi de

joc de-a detectivii, Aleck Sander, prietenul său afro-american, de șaisprezece ani, adică exact de aceeași vârstă cu Chick însuși; Miss Eunice Habersham, domnișoara bătrână de șaptezeci de ani, inimoasă și vioaie, la trup și mai ales, la minte; plus cei cooptați pe parcursul „aventurii”: avocatul Gavin Stevens, unchiul lui Chick, figura paternă în această istorie de inițiere și (dureroasă) maturizare; șeriful Hope Hampton, cu vorba-i molcomă, tărăgănată, ca-n Vechiul Sud, dar cu ochi mici, iuți, cărora nu le scapă (mai) nimic, dau de câte un alt locatar flotant al presupusului „loc de veci”.

De fapt, nu e nici prima, nici singura dată când William Faulkner pune sub semnul întrebării convenționala imagine a „eternității”: nu spune Addie Bundren, în *Pe patul de moarte*, că „rostul vieții era să te pregătești să stai mort o bună bucată de timp”<sup>1</sup>? Oricât de mult s-ar prelungi respectivul interval, el rămâne la fel de vremelnic, la fel de provizoriu ca însăși viața.

*Flotante*, adică *plutitoare*, cadavrele lui Vinson Gowrie și Jake Montgomery chiar sunt: odată ajunse în *nisipul mișcător* de la malul apei, nici nu mai e nevoie de lopată pentru ca *iscoada* să le dezgroape. Asta ne aduce la al doilea fel de *țărănă*: *nisipul mișcător*.

Dacă nisipul mișcător trădează, la fel de nesigur e și mormântul: nici tăcut, nici mai de nădejde – pentru bietul ucigaș, sub presiunea timpului – decât nisipul mișcător.

\*

*Intrusul* din această povestire nu este nici el de un singur fel: nu e nici măcar unul singur.

M-am bucurat să îmi găsesc o confirmare în demonstrația profesorului american Robert W. Hamblin, care îl identifică pe acel *intruder*, din titlul original al romanului, cu adolescentul Charles Mallison jr. Astfel, Chick, adevăratul protagonist al cărții întregi –

<sup>1</sup> Traducerea și sublinierile îmi aparțin. (AP)

așa cum demonstrează Robert Hamblin –, este, totodată, și protagonistul (nr. 1) al titlului de pe copertă.

Mai mult decât oricui – chiar mai mult decât lui Lucas Beauchamp însuși –, lui Chick i se întâmplă toate acestea. Tehnica narativă de *stream-of-consciousness* se concentrează asupra lui. Zbaterea lui interioară, maturizarea pentru care plătește alegoric, și cu bani, și cu hatârul deshumării unui mort alb, de dragul lui Lucas Beauchamp, negrul pândit de linșaj, îl propulsează pe Charles Mallison jr., la cei șaisprezece ani ai săi, în rolul principal.

Acesta este argumentul ce m-a determinat să pun accentul pe rolul lui Chick Mallison în actuala variantă românească a titlului cărții: după cum spune el însuși, Chick nu mai este cercetaș-începător. A crescut, a devenit cercetaș-acvilă: sau *iscoadă*. Căci adevărul – mai ales adevărul unei povești labirintice, în buna tradiție a istoriilor din Vechiul Sud – nu se lasă descifrat de către oricine. Cere inițiere și minte ageră; inițiere și experiență; curiozitate și curaj – de *iscoadă*.

Aleck Sander, tovarășul lui Chick – până mai ieri, doar de joacă – azi, de cercetare/iscodire a lumii obscure și corupte, din Vechiul Sud, viu sau/și mort (într-adevăr: *dead or/and alive, wanted*), este, în aceeași măsură, *iscoadă* și *intrus*. „*Intrus*” – la modul ironic – în primul rând ca afro-american, dintr-o familie credincioasă, de generații, familiei aristocrate Stevens, Aleck Sander aparține aceleiași galerii de personaje în care intră și Ringo, prietenul din copilărie al lui Bayard Sartoris, din romanul faulknerian *Nefrânții* (*The Unvanquished*, 1938) – un alter-ego de culoare al băiatului alb, de familie „bună”. Băieții cresc și mănâncă împreună, iar gustul acestei hrane este, simbolic – același pentru amândoi, cum spune Chick. Astfel încât, deși cu mari rezerve la început, Aleck Sander se înduplecă să-și însoțească stăpânul „cavaler” – întocmai ca Sancho Panza pe Don Quijote – chiar la dezgropat morminte, dacă așa îi cere rolul/destinul său. Așadar, *iscoadă* este și Aleck Sander, chiar dacă nu tocmai un veritabil cercetaș, cum e Chick. În orice caz, contribuția lui Aleck Sander la operațiunea primei deshumări este vitală – și la propriu, și la figurat. Numai datorită simțurilor sale ascuțite nu ajung și cele trei

iscoade: Chick, Miss Eunice și el însuși – în același mormânt prin care se perindă morții „răi“.

Tot *intruder* / *iscoadă* este și domnișoara Habersham, care îl îmbărbătează pe Chick de la bun început, în demersul său justițiar. La cei șaptezeci de ani ai săi, Miss Eunice Habersham întregește – prin umor sec, promptitudine în spirit și în fapte, eficiența ei *no-nonsense* – galeria personajelor feminine faulkneriene de vârsta a treia, pe care cititorul simte că povestitorul le-a născocit dintr-un impuls plin de tandrețe și simpatie (Miss Jenny Du Pre din romanul *Sartoris*, 1929; Miss Rosa Millard, bunica maternă a lui Bayard Sartoris, și adoptivă, a lui Ringo, amicul său de culoare, din romanul *Neînfrânți*). Noblețea lui Miss Eunice vine din loialitatea ei față de Molly, soția negresă, defunctă, a lui Lucas Beauchamp, aceea care, odinioară, îi ținuse companie, în anii adolescenței, tot așa cum Aleck Sander crește acum alături de Chick Mallison.

Pe lângă umorul macabru, în care maestru pare să-i fi fost însuși Edgar Allan Poe (1809–1849), Faulkner a mai excelat și în acest umor sec, dar cu atât mai inteligent nuanțat – al domnișoarelor bătrâne din desuetul Sud american – un umor mereu proaspăt, lucid, viu –, chiar dacă nu tocmai vesel, în strălucirea lui. Dacă ne îngăduim să punem personajul lui Miss Habersham – ca structură și modalitate de realizare artistică – în balanță cu Miss Havisham din romanul *Marile speranțe* (*Great Expectations*, 1861) al lui Charles Dickens, nu numai apropierea de nume ne încurajează: se știe azi că romancierul William Faulkner și-a învățat (și perfecționat neîncetat) meșteșugul, studiindu-i pe măestrții genului din secolul al XIX-lea: Dickens, Balzac, Flaubert, Dostoievski. E un fapt ce se poate constata și din acest roman, susținut de o *intrigă* (un *plot*) cu multiple straturi și ramificații, publicat de Faulkner în 1948, la răspântia (posibilă) dintre lumile hărții noastre „reale“.

\*

Chiar cu riscul pedepsei capitale, de care am fost avertizați, nimic de zis, încă de la Mark Twain citire, trebuie să spunem că *Intruder in*

*the Dust* este o demonstrație de virtuozitate narativă, și mai ales de jonglerie cu (însăși noțiunea de) *intrigă* (*plot*).

Tributar aceluiași E. A. Poe, mai întâi de toate, prin genialul său umor negru, dar și prin monomania narcisiacă (și, desigur, autoironică), William Faulkner îl urmează pe marele romantic american pe toate drumurile deschise de acesta, în scurta, dar intensă lui existență: povestirea polițistă, povestirea horror, parodia povestirii gotice, ambiguitatea structurii narative alunecoase (de extracție fantastică).

Toate aceste tipuri de *intrigă* se regăsesc în cartea de față. Probabil că succesul îmbinării lor ține de ceva mai mult decât de sânguința elevului silitor, cu care E. A. Poe, maestrul (pseudo)diabolic nici nu și-ar pierde vremea, de fapt. William Faulkner se dovedește el însuși maestru (avem sub ochi o carte de maturitate deplină) în acest dans pe sârmă, dintre cei doi stâlpi (nici ei prea zdraveni): unul – al raționamentului din mintea analitică a detectivului (adică a *iscoadei*), iar celălalt – al iraționalului, al minții pierdute în vârtejul disperării. Judecății limpezi, avocațeschi a lui Gavin Stevens îi răspunde intuiția inteligenței crude, adolescente a nepotului (de soră geamănă: dedublarea, perechea fatidică a fraților Usher, băntuie printre rânduri...) Chick. Tânărul remarcă în repetate rânduri „ciudățenia“ acestei comunicări dincolo de barierele raționalului și ale rostirii.

De-a *silogismul* (*ratiocination* – cum spune, pedant și pompos, Auguste Dupin) se joacă Chick Mallison, Aleck Sander, „secretarul său“ – cum îi spune șeriful Hope Hampton –, și Gavin Stevens. Este nevoie de toți aceștia – plus colaboratoarele lor voluntare, eficiente și absolut dezinteresate: Miss Habersham și Maggie Mallison – mama lui Chick și sora geamănă a lui Gavin. Ele funcționează prompt, atunci când/ așa cum trebuie, conform proverbului *a friend in need is a friend indeed* sau, mai pe românește, prietenul la nevoie se cunoaște. După ce rezolvă ce au de rezolvat, își (re)iau acea *ladylike persona*, conform clișeele tradițional(ist) e ale Vechiului Sud. Una dintre frazele memorabile ale acestei cărți, mult mai profundă decât ne lasă să bănuim, apare într-o paranteză, sub un scut de umor, în capitolul *Zece*: